

LEVÉL A SZERKESZTŐSÉGHEZ

FELÜLETESEN ÉS TÉVESEN!

Igy jellemezhetnénk tömören Dániel György *Egy égbolt alatt* című, az Üzenet 1976. évi január—márciusi hármasként megjelent írását.¹ A Matica srpska százötven éves fennállása által ihletett cikk a magyarországi szerbek múltjából közöl kiragadott részleteket harminc oldalon. Nem jut eszünkbe egy, nyilvánvalóan tudományos igények nélkül írott cikk szerzőjétől elmélyült történeti kutatást vagy elemzést követelni. Hogy Dániel György „esszészzerű tanulmányát” mégis kritika tárgyává tesszük, arra a téma komolysága: a szerb—magyar kapcsolatok ismeretének számunkra életbevágóan fontos volta indított bennünket. Ámbár Dániel írása nem egyedüli forrása ezek megismerésének, népszerűsítő folyóiratok olvasói — ide értve az Üzenet tekintélyes olvasótáborát is — még annyira sem kötelezhetők egy-egy tanulmány adatainak ellenőrzésére, mint azok írói. A szerzőktől tehát nagyfokú anyagismeretet és pontosságot kell megkövetelnünk. Különbösen félő, hogy egy tévedésektől hemzsegó szöveg alapján az olvasók hamis képet alkotnak olyan nagy horderejű kérdéssről, mint amilyen a magyar és szerb nép kapcsolata a múltban. Ebbéli aggodalmunk készítetett bennünket arra, hogy néhány megjegyzést fűzzünk Dániel György értekezéséhez.

Történelmileg kevésbé képzett olvasónak is szemet szúrhatnak a szerző sorozatos tárgyi tévedései. Hogy csupán a legkirívóbbakat említsük: Dániel a rigómezei csatát 1339-re helyezi (65.). A sárospataki főiskolát I. Rákóczi György nem alapíthatta 1531-ben (85.). IX. Sixtus pápa nem létezett (69.). Mátyás király kortársa a IV. ilyen nevű egyházfő volt. Mindez ugyan sajtóhiba is lehet, mindenesetre zavarólag hat egy történelmi ismereteket bővíteni akaró szövegben. Még ennyire sem menthetők a szerző teljesen légből kapott állításai. Aki csak némileg jártas a történelemben, tudja, hogy Nemanja nem lett Imre magyar király hűbérese (65.). Mellesleg szólva egyetlen más magyar királyé sem.² A történetírás mit sem tud „Stevan despota” nagyarányú telepítő tevékenységéről (66.). Az is rejtély marad, milyen forrásból merítette a szerző, hogy 1936-ban, a „rosszul sikerült hadjárat után” sok szerb maradt Magyarországon. Erre annál érdekesebb lenne fényt deríteni, mivel tudomásunk szerint a szerbek a nikápolyi csatában — ha ugyan erről van szó — a törökök oldalán küzdöttek. Sőt ők mérték a döntő csapást a magyar seregre.³ A Dániel részéről föltételezett „korai szegénylegények”-en (74.) és XI. századi szerb vándorlovagokon (64.) pedig csak mosolyogni lehet.

Dánielt nemcsak szárnyaló képzelete vezeti gyakran tévútra, hanem az erre a kérdésre vonatkozó irodalom elégtelen és felületes ismerete is. Ennek tudhatjuk be többek között azt az állítást, mely szerint „Dragutin szerb király... IV. Lászlótól megkapta a... Szerémséget” (65.). Szerémség néven ui. a középkorban nemcsak a későbbi Szerém megyét (és a mai Szerémséget) nevezték, hanem a későbbi Macsói bánságot is. Dragutin ezt kapta a magyar királytól.⁴ I. Ferdinánd nem a Sajkásvidék parancsnokának

nevezte ki Pavle Bakićot (69.) — ez a területi egység abban a korban még nem létezett —, hanem a királyi sajkásokévá.⁵ Zsigmond privilégiumai nem a csepel-szigeti, hanem az Alduna menti Kevére (Kovin) vonatkoznak. Ezt még 1892-ben megállapította Ilarion Ruvarac, a szerb kritikai történetírás atyja.⁶ És ha erre vonatkozó tanulmánya nem is juthatott Dániel kezébe, a ráckevei oklevéltárat, melyre Ruvarac is hivatkozik, ismernie kellett, hiszen idéz belőle.⁷ A felsorolt példák azt bizonyítják, hogy az *Egy égbolt alatt* szerzője nem ismeri az elmúlt száz év történetírásának eredményeit. És nemcsak a jugoszlávét! Mert a Dózsa-lázadásról Barta Gábor könyve után már nem lehet úgy írni, ahogyan azt Dániel teszi (69.).⁸

Dániel György stílusa felületes, mondhatnánk hanyag. Szövegét több helyen értelmetlenné teszi a pongyolának minősíthető fogalmazás. Ennek illusztrálására szabadjon egy példát idéznünk. A törökök szerbiai térhódításáról szólva megemlíti, hogy „Lázár kétszer is visszaverte a törököket: 1381-ben... majd 1386-ban”, de szerinte, a törökök „még ugyanabban az esztendőben... a Marica völgyében... megverték... a szerb... sereget” (65.). Az olvasó eltűnődhet rajta, hogy melyik esztendő „ugyanaz”: 1381 vagy 1386? Gyengébbek kedvéért: a maricai csatát 1371-ben vívták.

Teljes a zűrzavar Dánielnél a személynevek írásmódja terén. Nemcsak különböző személyek nevének váltakozik szövegében a magyar és szerbhorvát alak és helyesírás, hanem egy és ugyanazon személynévét sem írja következetesen. Egy oldalon említ Sava Tekeliját és Tököli Szávát (83.). A megelőzőn pedig Tökölyt. Köteles-e tudni az átlagolvasó, hogy ez a három név egy személyt fed? Természetesen lehet szláv neveket magyar helyesírással feltüntetni, de ebben az esetben kívánatos a következetesség. Ezzel szemben Dániel az Atanáz nevet rövid féloldalon négyféleképpen írja (87.). Ismert személyek nevét lehetőség szerint általánosan használt alakjában említi a történeti irodalom. A szerző, ettől a gyakorlattól eltérően, Maksim metroopolita nevét gatlástalanul Miksára változtatta (69.). Nem csoda, ha a nagy névfordítás közben Dániel olvkor meg is téved. Így Izsaiák fordítja az Isaija nevet Izsaiás, Ézsaiás helyett (72.).

Mit várhatunk bonyolultabb kérdések esetében olyan alakítótól, aki nem tesz eleget a szakismeret és írásbeliség legelemibb követelményeinek?! Nyilvánvaló, hogy egy ennyire tájékozatlan szerző történelemszemlélete, még ha jóhiszeműen is, de torzít. Dániel véleménye szerint Mátyás király akkor szervezett állandó hadsereget, mikor úgy érezte, hogy szüksége van rá (69.). Úgy véli, a szerb „despotaság” és a magyar uralkodó viszonyát az „ember-séges jóindulat” irányította. Legalább 1458-ig (67.). Elhiszi, hogy II. Lipót kivétel volt a Habsburgok között és „nem a nemzetiségeket... megosztó... recept szerint kormányzott”. Pedig a Dániel által is említett temesvári kongresszust éppen a nemzetiségek megosztása céljából „rendezte” Lipót és a külön kormányzékai hivatalát sem „a szerb ügyek megnyugtató rendezésére” állította fel, hanem hogy ezáltal is növelje a szerb—magyar ellentéteket. Természetesen mindezt nem azért tette, mintha a szerbek barátja lett volna. Távolról sem! A valódi okot legáltalában a szerző I. Lipótra vonatkoztatott szavaival határozhatnánk meg: „akkor a szerbek javára billent a Habsburgok kegye, hogy megossza az erőket” (72—73.). Különben ezt egyes szerbek is felismerték, köztük a sokat emlegetett Tököli Száva.⁹

Dániel tájékozatlansága és felületessége kifejezésre jut a Balla Atanáz tevékenységét tárgyaló részben is (86—87.). Balla esetében a szerzőt cserben hagyta magabiztos megérzése, mellyel a sárospataki diákok anyanyelvére és vallásfelekezetére — csupán szláv hangzású nevük alapján — sikerült következtetnie. Az intuíció, mellyel megállapította, hogy Beloš bán magyar—szerb félvérű volt (64.).¹⁰ Mert csak így magyarázhatjuk Balla nemzetiségi hovatartozása kérdésében tanúsított tartózkodó magatartását. Még az sem jelent a szerző számára semmit, hogy Balla Moszkopolisban született, mert „születésekor nem uralkodott a nacionalizmus, nem voltak nemzeti válaszfalak” — és talán még anyanyelve sem volt a „pallérozott” férfiúnak. Azt sem tudja Dániel, hogy Balla miért Magyarországon létesítette alapítványait. Ennek földérítését a jövőben kutatókra bízta. Csupán útbaigazításként ezek számára megjegyezzük, hogy ha több eredményt akarnak elérni ezen a té-

ren, mint Dániel, akkor ne a sárospataki levéltárban búvárkodjanak, hanem ott keressék a dolog nyitját, ahonnan Balla fizetését haláláig folyósították.¹¹

Járatlanságát történelmi kérdésekben Dániel hangzatos, de teljesen tartalmatlan szövegekkel igyekszik palástolni. Mert mit jelentenek az olyan kifejezések, mint „népmozgalmi érvény” (65.), vagy „konszolidált szellem” (87.)? Az elmondottak után céltalan lenne vele olyan fogalmak, mint „katonai hűbériség”, „egyetemes európai érdekek”, „hűbéri anarchia”, „hanyagló reneszánsz” stb., valódi értelméről vitatkozni. Azt azonban megkérdeznénk tőle, mit ért „az 1867-es kiegyezés szabadelvű nemzetiségpolitikája” megjelölésen (87.).

Úgy hisszük, a türelmesebb olvasók is megelégtették Dániel mulasztásainak leltározását. Pedig csak a legjelentősebbekre tértünk ki. Azonban ennyi is bőven elég ahhoz, hogy levonhassuk az elfogulatlan következtetést: Az *Egy égbolt alatt* írója minden jó szándéka ellenére sem alkalmas arra, hogy az Üzenet olvasói belőle merítsék vagy gyarapítsák a múltbeli szerb—magyar kapcsolatokra vonatkozó ismereteiket. Erről a kérdésről nem lehet írni kellő felkészültség nélkül. Nem mintha laikusok nem írhatnának a múltról, azonban őket is kötelezik a történettudomány eredményei és mércéi. Ez attól, akinek a történetírás nem kenyerere, fokozott erőfeszítést, verejtékes munkát követel. Viszont aki erre nem képes, az nem érdemel helyet egy színvonalas folyóirat lapjain, mely méltán igényt tarthat a „kritikai” jelzőre. Mert az Üzenet, ha csakugyan számít Vajdaság dolgozóinak támogatására, maga sem feledkezhet meg róla, hogy „dolgozni csak pontosan, szépen, ahogyan csillag megy az égen, úgy érdemes”!

Újvidék, 1976. december 11.

RÓKAY PÉTER

JEGYZETEK

1. Dániel György: *Egy égbolt alatt*. Üzenet, VI. (1976), 1—3. 63—94.
2. Jireček K.—Radonić J.: *Istorija Srba* I. Beograd, 1952. 147—160.
3. Jireček—Radonić: I. m. 271.
4. Dinić M.: *Srednjevekovni Srem*. Glasnik Istoriskog društva u Novom Sadu, 4 (1931), 9—12.; ua.: *Oblast kralja Dragutina posle Deževa*. Glas SAN, 203, 1951. 76.
5. Szentkláray J.: *A dunai hajóhadak története*. Budapest, 1885; Jireček—Radonić: I. m. 418.; Cirković S.: *U okvirima Ugarske, Šajkaška* I. Novi Sad, 1975. 109.
6. Ruvarac I.: *O kovinskim privileđijama*. Prilozi za povest srpskog naroda u zemlji Ugarskoj II. Zbornik Ilariona Ruvarca I, Beograd, 1934. 428—430, 439.
7. Magdics I.: *Rácskevei okmánytár*. Székesfejérvár, 1888. 23.
8. Barta G.—Fekete Nagy A.: *Parasztháború 1514-ben*. Budapest, 1973.
9. Arató E.: *A nemzetiségi kérdés története Magyarországon 1790—1845 I*. Budapest, 1960. 44—47.; Gavrilović S.—Petrović N.: *Temišvarski sabor*. Novi Sad—Sremski Karlovci, 1972.
10. Kalić J.: *Raški veliki župan Uroš II*. Zbornik radova Vizantološkog Instituta, 12 (1970). 23—24.
11. Popović D.: *O Cincarima*. Prilozi pitanju postanka našeg građanskog društva. Beograd, 1937. 260.